

Platon: teoria idei i kosmologia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Platon, *Timajos*, tłum. W. Witwicki.
- Źródło: (fragment, tłum. W. Witwicki).
- Źródło: j.w.

Platon: teoria idei i kosmologia

Źródło: domena publiczna.

Czy wiesz, że mówiąc o idei Dobra, odwołujesz się do myśli Platona? Można powiedzieć, że nasza hierarchia wartości odzwierciedla opisany przez greckiego filozofa porządek świata, a nawet historię jego powstania.

Platon wykazał, że świat zmysłowy został stworzony na wzór świata boskich idei, a Dobro jest najważniejszą z nich. W myśl tej teorii, wielki budowniczy – Demiurg stworzył świat z tworzywa materialnego, działając w celu urzeczywistnienia Dobra. Platoński idealizm miał ogromny wpływ na rozwój myśli chrześcijańskiej i kulturę europejską, która przez wieki uznawała wyższość wartości duchowych nad sferą zmysłów.

Twoje cele

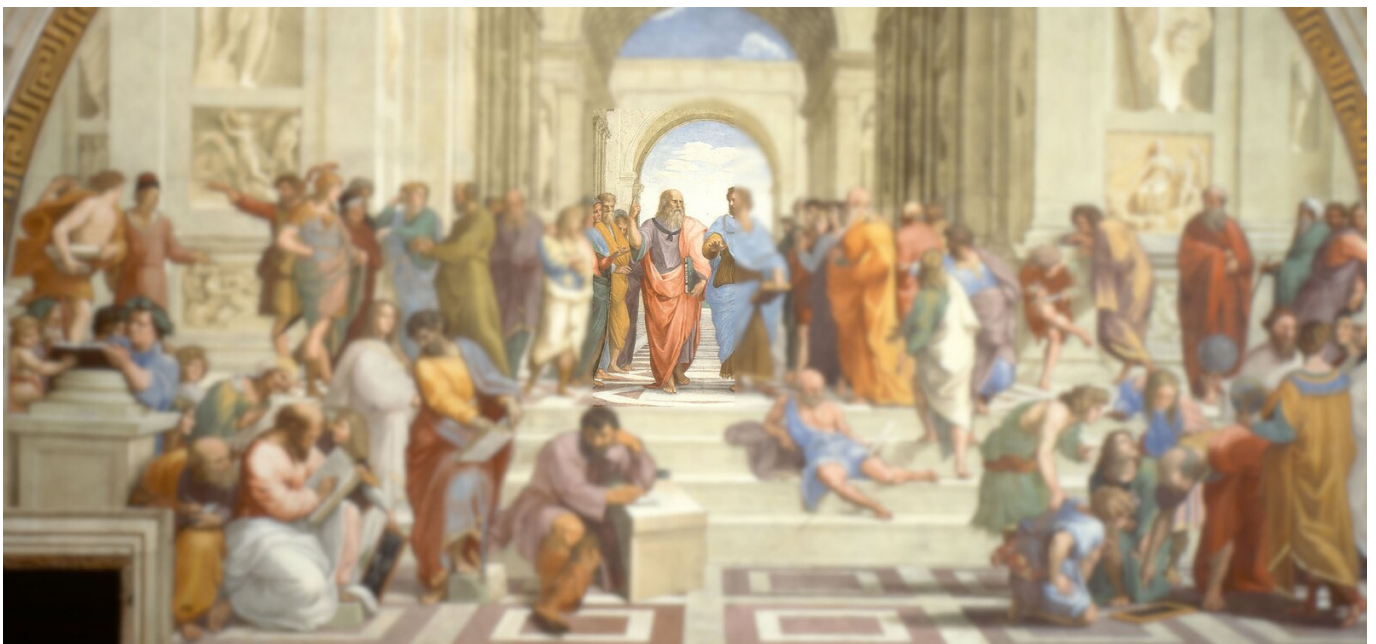
- Dowiesz się, czym jest Platoński idealizm i kosmologia.
- Zinterpretujesz fragment tekstu Platona *Timajos*.
- Scharakteryzujesz rolę Demiurga w stworzeniu świata.
- Przemyślisz, czy przekonuje Cię Platoński pogląd o hierarchicznej strukturze bytu i o bytach idealnych na jej szczycie.

Przeczytaj

Platon

Platon (427–347 p.n.e.) był najwybitniejszym z uczniów Sokratesa i jednym z największych filozofów starożytności, twórcą nurtu zwanego idealizmem. Utworzył w Atenach szkołę w gaju poświęconym herosowi Akademosowi, zwaną stąd Akademią. Jest autorem dialogów, w których swoje poglądy wyklada głównie ustami Sokratesa. Wszystkie jego pisma zachowały się, a do najbardziej znanych należą *Obrona Sokratesa* (opis procesu i śmierci Sokratesa), *Państwo* (o idealnym ustroju), *Fedon* (o nieśmiertelności duszy), *Uczta* (o miłości), *Fajdros* (o stosunku duszy do świata idei), *Timajos* (o powstaniu świata). W tych dziełach Platon udowodnił, że jest nie tylko genialnym filozofem, ale również wielkim pisarzem.

Teoria idei

Fragment malowidła ściennego *Szkoła Ateńska*, 1511

Fresk *Szkoła Ateńska* znajduje się w Pałacu Watykańskim. Rafael Santi przedstawił na nim najważniejszych filozofów starożytnych. W części centralnej dzieła przedstawił Platona rozmawiającego z Arystotelesem.

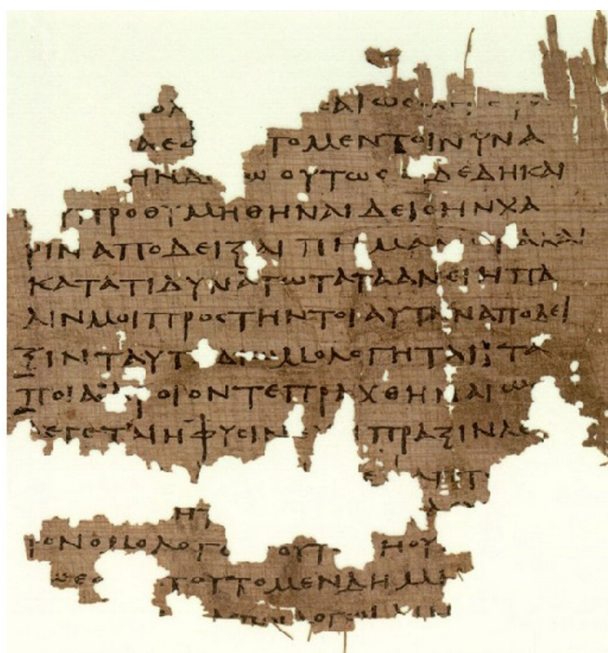
Źródło: Raphael, <http://commons.wikimedia.org>, domena publiczna.

Platon, podobnie jak wcześniejsi filozofowie, zastanawiał się nad istotą widzialnej rzeczywistości i stawiał sobie pytanie, co jest prawdziwym **bytem**. Odpowiedzi, jakie w tej kwestii dawali jego poprzednicy, były sprzeczne: Heraklit utrzymywał, że istotą rzeczywistości wydaje się nieustanny ruch, zmiana, zaś Parmenides i eleaci twierdzili, iż

prawdziwy byt jest jeden – niezmienny i niezniszczalny. Platon próbował pogodzić te stanowiska i tak się zrodziła jego nauka o **rzeczywistości hierarchicznej**.

Zdaniem Platona istnieje nie jeden, ale dwa światy. Jeden z nich to ten, który postrzegamy zmysłami i w którym żyjemy: **świat widzialny, zmysłowy** – rządzi nim Heraklityjska zmiana. Drugi to **świat idealny, świat boskich bytów-wzorów**, który jest, tak jak byt Parmenidesa, niezmienny i wieczny. Stanowi rzeczywistość ponadzmysłową i **inteligibilną**, czyli taką, którą można poznać wyłącznie za pomocą rozumu. Na szczycie całej rzeczywistości stoi najwyższa **idea Dobra**, zasada wszystkiego, co istnieje. Świat zmysłowy jest zależny od świata idei, powstał na kształt wzorów, które wiecznie egzystują w idealnej rzeczywistości. W świecie idei istnieje jeden wzór człowieka, jakiegoś przedmiotu (np. stołu czy krzesła), jedna idea sprawiedliwości czy piękna. Natomiast w naszym świecie znajduje się wielu ludzi, wiele stołów i krzeseł, różne przejawy sprawiedliwości, piękna itp. Naszą rzeczywistość cechuje więc wielość, podczas gdy właściwością świata idei jest jedność: po pierwsze, każda idea łączy w jedno wielość rzeczy, które są jej odwzorowaniem, po drugie, mnogość idei w świecie ponadzmysłowym jest zjednoczona przez najwyższą ideę Dobra. Doskonałe wzory istnieją zawsze, są wieczne i niezmiennie, tymczasem świat ludzki, zmysłowy podlega nieustannym zmianom, istniejące w nim byty rodzą się i giną.

Teorię Platona, według której świat idei jest jedynym prawdziwym bytem, istniejącym niezależnie od rzeczywistości materialnej, a rzeczywistość materialna jest przejawem idealnego świata i zależnym od niego tworem – nazywa się **idealizmem**.

LA REPÚBLICA DE PLATÓN,

6

COLOQUIOS SOBRE LA JUSTICIA.

TRADUCIDOS EN CASTELLANO,
É ILUSTRADOS CON VARIAS NOTAS

POR

D. J. T. Y G.

TOMO PRIMERO.

*Scribendi vacat, sapere est principium & fons,
Rem tibi Socratica poterunt ostendere chartae.*
Hor. Art. Poet.

MADRID.

EN LA IMPRENTA DE DON JOSEF COLLADO.
AÑO DE 1805.

Powiązania między rzeczywistością zmysłową a światem idei Platon opisywał w swych dialogach niejednokrotnie, jednak najbardziej znanym z tych opisów jest **mit jaskini** z siódmej księgi *Państwa*. Mit ten symbolizuje różne stopnie rzeczywistości: świat zmysłowy i ponadzmysłowy. Cieniami w jaskini są rzeczy zmysłowe będące pozorem prawdziwego bytu, świat poza jaskinią to rzeczywistość inteligibilna, zaś słońce – najwyższa idea Dobra. Dopóki ludzie ograniczają się do poznania świata zmysłowego, dopóty tkwią w sferze pozorów, są jakby w więzieniu błędnych mniemań, w jaskini złudzeń. Nie znają prawdziwego bytu. Wyzwolenie się z więzów i wyjście na światło dzienne oznacza zbliżanie się do prawdziwej rzeczywistości, stopniowe odkrywanie i poznawanie idealnego świata, zaś ogląd słońca jest najwyższym stopniem poznania – oglądem samej idei Dobra.

Źródło: <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

Teoria poznania

Platon, który w swych dialogach poruszał problem ludzkiego poznania, jako pierwszy sformułował pełną i spójną teorię na ten temat. Jak istnieją dwa rodzaje bytu, tak są też **dwie formy poznania: mniemanie i wiedza**. Mniemanie odnosi się do rzeczy naszego świata i opiera się na niepewnym i względnym źródle, jakim są zmysły. Z reguły jest zwodnicze i niestałe. Wiedza zaś wynika z poznania rozumowego i dotyczy rzeczywistości ponadzmysłowej; jej cechą jest pewność i prawdziwość.

Kosmologia

Kosmologia to nauka Platona o powstaniu świata, która ściśle wiązała się z jego teorią idei. Boskie wzory były konieczne, aby nadać rzeczom odpowiednie kształty, lecz czy inteligibilne i niematerialne byty mogły wystarczyć do stworzenia materialnej rzeczywistości? Oczywiście, nie: Platon naucza, że obok wiecznych idei, istnieje wieczna materia – nieokreślona, bezkształtna, podległa chaotycznym, nieuporządkowanym ruchom; to ona właśnie stanowiła tworzywo naszego świata.

Kosmologia to nauka filozoficzna, która próbuje opisać powstanie wszechświata, jego budowę, naturę oraz koniec. Samo słowo „kosmos” w swym pierwotnym sensie znaczy po grecku 'porządek', w filozofii zaś zostało użyte na oznaczenie świata jako rzeczywistości harmonijnej, pełnej ładu i proporcji. Termin „kosmos” pojawia się po raz pierwszy u pitagorejczyków.

Mamy już więc materiał i wzór, brakuje nam jeszcze trzeciego „elementu”: kogoś, kto idealne kształty potrafiłby odwzorować, wcielić w formy naszego świata. Tu dochodzimy do głównej postaci w dziejach stworzenia: do **Demiurga** – Boga i Rzemieślnika zarazem. To on, zapatrzonej w idealny model, wyprowadza z wiecznej materii wszechświat, z chaosu tworzy

porządek, ład i harmonię. Demiurg działa zgodnie z najwyższą zasadą Dobra, która przenika całą rzeczywistość: to właśnie dzięki niej nieuporządkowana materia poddaje się wymogom proporcji i miary. Świat zmysłowy jest więc zależny od trzech rzeczy: od swego prawzoru – świata idei, od tworzywa materialnego, z którego powstał oraz od działania budowniczego – Demiurga.

Wykład poglądów kosmologicznych zawarł Platon w jednym z najważniejszych swych dialogów – *Timajosie*, który odegrał ogromną rolę w dziejach kultury europejskiej. Dziś trudno nam w to uwierzyć, ale bardzo długo (w Polsce aż do początków XVII w.) stanowił on rodzaj podręcznika fizyki.

Źródło: Calcidius, <http://commons.wikimedia.org>, domena publiczna.

Na początku utworu *Timajos* Platon wykazuje, że świat zmysłowy został stworzony przez Demiurga na wzór świata boskich idei. Zgodnie z przedstawionym tam wywodem, **Demiurg jest najlepszym Rzemieślnikiem, który tworząc, działa ze względu na Dobra i urzeczywistnia je w najwyższym możliwym stopniu.** W dalszej części dialogu Platon szczegółowo opisuje powstanie i budowę świata. Świat powstał z czterech elementów: ziemi, powietrza, wody i ognia. Najodpowiedniejszym łącznikiem między tymi elementami stała się, tak jak u pitagorejczyków, **proporcja, miara.**

Platon

Timajos

Ten świat musi być materialny i widzialny, i dotykalny. [...] Dlatego na początku bóg zrobił ciało wszechświata z ognia i z ziemi, i ono się z tego składa. A dwa pierwiastki odosobnione nie mogą się pięknie trzymać razem bez czegoś trzeciego. Musi być między nimi jakiś

łącznik wiążący. A najpiękniejszy łącznik taki, który jak najbardziej jedność stanowi wraz ze składnikami. Najpiękniej potrafi tego dokazać proporcja.

Źródło: Platon, *Timajos*, tłum. W. Witwicki.

Ponieważ świat jest doskonały, **ma postać figury doskonałej, tj. kuli i porusza się ruchem doskonałym, czyli obrotowym**. Co ciekawsze, wszechświat to nie sama materia, wręcz przeciwnie, to żywa istota, która **ma rozum i duszę** nadającą światu cechy istoty boskiej:

((Platon

Timajos

Duszę dał bóg do jego środka i po całym jego przestworzu ją rozpiął, i jeszcze na zewnątrz to ciało nią okrył, i zbudował wszechświat jako jeden, jedyny, samotny okrąg obracający się w koło. Tak znakomity, że sam ze sobą może obcować i nikogo, i niczego innego nie potrzebuje; zna dobrze i lubi sam siebie, i to mu wystarcza. Dzięki temu wszystkiemu świat wyszedł z ręki boga bogiem szczęśliwym.

Źródło: Platon, *Timajos*, tłum. W. Witwicki.

Wraz z kosmosem został przez Boga stworzony czas – „ruchomy obraz wieczności”: dzięki temu boskie dzieło stało się bardziej podobne do wiecznego modelu.

((Platon

Timajos

Skoro Bóg, ojciec wszechświata, zobaczył, że to odwzorowanie bogów wiecznych porusza się i żyje, ucieszył się, a uradowany umyślił je zrobić jeszcze bardziej podobnym do pierwowzoru. Więc tak jak pierwowzór jest istotą żywą, wieczną, tak postanowił i ten wszechświat do tej doskonałości doprowadzić. Natura „istoty żywej” była wieczna. Nie było rzeczą możliwą, żeby tę naturę całkowicie przystosować do wszechświata, który został zrodzony. Więc umyślił zrobić pewien ruchomy obraz wieczności i, porządkując wszechświat, robi równocześnie wiekuisty obraz wieczności, która trwa w jedności, obraz idący miarowo, który my nazywamy czasem.

Podsumowując to, co powiedzieliśmy o świecie i jego powstaniu, warto się zatrzymać na **koncepcji Boga i boskości u Platona**. Boski jest świat idei, a zwłaszcza najwyższa idea Dobra, Bogiem zaś jest Demiurg. Jednak, w odróżnieniu od Boga z Biblii, Demiurg nie jest stwórcą całego świata, tworzącym świat „z niczego”. Nie powołał on do życia ani wiecznych idei, ani wiecznej materii, bo są to byty istniejące niezależnie od niego. Co więcej, podlega on Dobru, które jest najwyższą regułą. Demiurg to budowniczy, który oprócz rzeczywistości zmysłowej, wszystkich istot żyjących i rzeczy utworzył bogów, gwiazdy – boskie i wieczne istoty posiadające rozumnego ducha, duszę świata i dusze ludzi. Tak więc jego twórcze działanie polega na ukształtowaniu świata zmysłowego według boskich wzorów i na urzeczywistnieniu w nim w najwyższym możliwym stopniu idei Dobra.

Słownik

idea

(gr. *idéa* – kształt, wzorzec) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i ilość zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; u Platona: samoistne, wieczne, niezmiennie, niezłożone, ogólne i doskonałe byty duchowe, które są wzorami zmiennych bytów materialnych

idealizm

stanowisko filozoficzne wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei. Może występować w różnych formach i być różnicowany na rozmaite sposoby. Możemy na przykład rozróżnić idealizm umiarkowany, który zakłada, że poza ideami istnieje lub może istnieć materia, oraz idealizm rygorystyczny, w myśl którego żadna materia nie istnieje. Czasem idealizm bywa przeciwstawiany materializmowi, a więc przekonaniu, że istnieje tylko materia i nie ma żadnych bytów abstrakcyjnych

inteligibilia

(łac. *intelligibilitas entis* – ujmowany intelektualnie, rozumem) określenie właściwości polegającej na tym, że coś jest poznawalne rozumowo, za pomocą naszego intelektu; od tego pojęcia pochodzi pojęcie poznania inteligibilnego, a zatem poznania poprzez badanie intelektualne, rozważanie czegoś

byt

podstawowa, najogólniejsza kategoria filozoficzna, oznaczająca wszystko to, co istnieje, czyli: wszystkie rzeczy w ogóle lub każdą poszczególną rzecz wyróżnioną ze względu na właściwe jej cechy

Demiurg

(gr. *demiurgos* – artysta, twórca, rzemieślnik) pierwotnie rzemieślnik lub twórca;
u Platona – boski budowniczy świata

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie wyjaśnij, czym są „dwie rzeczy”, które rozróżnia Platon. Odpowiedz na pytanie, w jaki sposób można je poznać?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D13QM1atW>

Film. Platon, *Timajos* (fragment).

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Platon. Tijamos (fragment)*.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytania. Według jakiego wzoru Demiurg-budowniczy tworzył swoje dzieło? Co przemawia za tym, że korzystał z określonego modelu? Jaki jest stworzony przez niego świat?

Polecenie 3

Dlaczego Demiurg stworzył świat? Znajdź w tekście odpowiednie argumenty.

Prezentacja TED

Pokaż ćwiczenia:

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem edukacyjnym. Zastanów się i opisz, co chciał osiągnąć Platon, przedstawiając swoim uczniom koncepcję idei.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DFB6JaEBq>

Film edukacyjny. *Jak pracował Platon?*

Wykłada prof. Jan Hartman. Rozmowę prowadzi Edward Pasewicz.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Jak pracował Platon?*

Ćwiczenie 1

Na podstawie filmu wyjaśnij, dlaczego koncepcja idei Platona, zdaniem prof. Hartmana, nie jest teorią.

Ćwiczenie 2

Na podstawie filmu i zdobytej podczas lekcji wiedzy wyjaśnij, co oznacza stwierdzenie, że poznając idee, człowiek obcuje z tym, co boskie.

Polecenie 2

Stwórz plakat, w którym przedstawisz Platońską hierarchiczną strukturę bytów.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Platon: teoria idei i kosmologia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VI. Filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej. Uczeń:

1) wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby);

4) porównuje platońską i biblijną koncepcję początku świata: Timajos (28 b – 30 c) a Biblia (Rdz 1, 1 – 2, 3).

XI. Początki filozoficznej teologii. Uczeń:

1) przedstawia główne starożytne koncepcje absolutu (Boga): demiurg oraz idea dobra (Platon), nieporuszony poruszyciel (Arystoteles), rozumna natura świata (stoicyzm), prajednia (Plotyn);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest Platoński idealizm i kosmologia;
- interpretuje fragment tekstu Platona *Timajos*;
- charakteryzuje rolę Demiurga w stworzeniu świata;
- rekonstruuje Platoński pogląd o hierarchicznej strukturze bytu i o bytach idealnych na jej szczycie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- film;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Film edukacyjny”.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Kiedy po raz pierwszy w filozofii pojawiła się idea Dobra?

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel dzieli klasę na dwa zespoły. Każda z grup ma za zadanie przygotować mapę myśli dotyczącą podanego tematu:
 - grupa 1.: teoria idei,
 - grupa 2.: kosmologia.Po wyznaczonym czasie przedstawiciele grup łączą stworzone mapy w jedną mapę myśli dotyczącą myśli Platona. Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej i uzupełnia ich odpowiedzi.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Film”, a następnie odczytuje polecenia:

- Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie wyjaśnij, czym są „dwie rzeczy”, które rozróżnia Platon. W jaki sposób można je poznać?;
- Według jakiego wzoru Demiurg-budowniczy tworzył swoje dzieło? Co przemawia za tym, że korzystał z określonego modelu? Jaki jest stworzony przez niego świat?;
- Dlaczego Demiurg stworzył świat? Znajdź w tekście odpowiednie argumenty.

Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.

3. **Praca z drugim multimedialnym.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do polecenia nr 1 i ćwiczeń nr 1–2. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o podsumowanie zgromadzonej wiedzy, zadając pytanie: *Czy przekonuje cię Platoński pogląd o hierarchicznej strukturze bytu i o bytach idealnych na jej szczycie? Swoją odpowiedź uzasadnij.*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Stwórz plakat, na którym przedstawisz hierarchiczną strukturę bytów.

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Leśniak K., *Platon*, Warszawa 1993.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedialnego:

- Uczniowie zapoznają się z multimedialnym w sekcji „Film” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.